

Микола ЛЕГКИЙ

**MUNDUS, TEMPUS ET POPULUS,
АБО ІВАН ФРАНКО
«В КОНТЕКСТІ СВІТУ, ЧАСУ І ЛЮДЕЙ»**

Рецензія на книгу: «Твоїми говоритиму устами...»: **Іван Франко в контексті свого часу**
/ авт.-упор. М. Гнатюк.

Київ: Парламентське вид-во, 2021. 600 с.

У назву нової книжки покладено рядок із поетичного твору Івана Франка «Було се три дні перед моїм шлюбом...» (збірка «Semper tigo», цикл «На старі теми»), вперше надрукованого 1902 р. у «Літературно-науковому віснику». За сюжетом, ліричний персонаж, жнучи пшеницю в чистім полі, почув поклик Бога нести Його слово «перед царями й народами»: «Твоїми говоритиму вустами / До всіх народів і до всіх віків». Заголовок, слід зазначити, напрочуд вдалиий, адже слугує основному завданню автора-упорядника — «наблизити до пересічного читача постать великого Івана Франка».

Таке наближення геніальної особистості найкраще здійснити, показуючи рецепцію постаті письменника в літературі, а також вивчаючи осіб, які оточували І. Франка, з якими він контактував, які вплинули на його творчість і зазнали впливу видатної особистості, їхні спогади про нього. Важливими документами є і листування письменника зі своїми близькими, колегами по перу, приятелями, з видатними сучасниками, а також поетичні присвяти відомих письменників І. Франкові (с. 9).

Іншими словами, книжка покликана популяризувати феномен І. Франка серед найширшої читацької публіки, дослідити особливості стосунків із видатними сучасниками, заглибитися у світ Франкових переживань та емоцій, розкрити його плани й задуми, висвітлити провідні ідеї та ідеологеми, з'ясувати рецепцію очима оточення. Видання, отже, має на меті «пізнати митця в контексті світу, часу і людей», збагнути «непересічну постать в єдності й драматичному протистоянні двох складників: “я” і “світ”» (с. 10).

Реалізувати задумане допомагає структура книжки, яка складається з чотирьох розділів. Перший — це біографічний нарис «Велет

думки і праці», в якому М. Гнатюк виписує основні топоси та події із життєтворчості І. Франка: локус народження, специфіку виховання й навчання в Дрогобицькій школі отців василіян і гімназії, Львівському університеті, стосунки з Ольгою Рошкевич та іншими жінками, обставини одруження з Ольгою Хоружинською, едукацію в Чернівцях та Відні, співробітництво в журналі «Die Zeit», балотування до австрійського парламенту, кандидування на посаду приватного доцента кафедри руської словесності Львівського університету, візити до Києва, Одеси та Чернівців, у Криворівню на Гуцульщині, перебування в притулку Січових стрільців, перебіг похорону. У канву розповіді вплетено епізоди про зустрічі й прощання — з І. Верхратським і О. Огоновським, М. Драгомановим, М. Павликом, В. Левицьким (Лукичем), І. Белеєм та А. Чайковським, Оленою Пчілкою і В. Щуратом, Г. Бігеляйзенном та Я. Каспровичем, В. Ягичем і Т. Герцлем, М. Грушевським та митрополитом А. Шептицьким, С. Смаль-Стоцьким і С. Єфремовим, Д. Дорошенком і С. Шелухиним, В. Гнатюком, М. Мочульським і багатьма ін. Окремі сторінки відведено дітям письменника, котрі у спогадах, листах, дослідженнях відкривають перед читачем багатющій духовно-інтелектуальний світ батька.

У вступному біографічному нарисі Михайло Гнатюк — знаний літературознавець, теоретик та історик красного письменства, франкознавець, критик, автор цілої низки монографічних досліджень — не обмежується сухими констатаціями здебільшого відомих фактів, а насичує розповідь, вводячи в канву тексту менш знані епізоди з Франкового життя. Ідеться, наприклад, про присвяту Асі Шеховичівні, виписану на примірнику збірника «Молода Україна» (1910). Або ж про передумови написання статті «Три велети в боротьбі за карлика» («Drei Reisen im Kampfe um einen Zwerg», 1907), опублікованої в газеті «Діло» та журналі «Die Zeit» відповідно. Не менш цікавими є колізії із запрошенням І. Франка викладати історію слов'янських літератур у Софійському університеті і пересторогою І. Шишманова про «аферу» болгарського уряду, через яку Франко відмовився їхати до Софії. Цікавості й живості додають викладові вкраплення листів, присвят, газетних повідомлень, урядових документів, наприклад цитування листа М. Грушевського до І. Франка від 20—21 жовтня 1906 р. Прикметно, що автор послуговується архівними матеріалами, зокрема листами й спогадами І. Стернюка, С. Олесків-Федорчакової, В. Франка та інших, які, сподіваємося, також невдовзі вийдуть друком.

Другий розділ книжки має назву «Постаті» і вміщує 40 коротких нарисів-оглядів, що висвітлюють найголовніші епізоди особистих, творчих, ділових стосунків І. Франка з його сучасниками — І. Верхратським, М. Драгомановим, О. Огоновським, О. Барвінським, М. Павликом, А. Кримським, А. Шептицьким, М. Грушевським, Т. Масариком, Я. Каспровичем, А. Брікнером, В. Ягичем, А. Черним, Г. Брандесом, М. Бубером та багатьма іншими.

У третьому розділі — «Згадай мене, брате (Вибрані листи І. Франка до друзів, знайомих, колег по праці)» — вміщено 57 листів до багатьох діячів культури, до того ж не лише українською; у корпусі текстів подано епістолярії також польською (до І. Бодуена де Куртене) та німецькою (до В. Ягича) мовами. Листи републіковано за хронологічним принципом: від ранніх, любовних, адресованих Ользі Рошкевич (найраніший датовано 1874 р.), до пізніх, ділових, надісланих В. Ягичу (останній — 14 серпня 1915 р.). Поміж ними — епістоли до найчастіших Франкових адресатів (М. Драгоманова, М. Павлика, Ф. Вовка, О. Кониського, О. Хоружинської-Франко, А. Черного та ін.). Уміщені листи дають найширшому читачеві змогу збагнути широке коло адресатів та тем; заняття, творчі задуми, плани, шляхи їхньої реалізації; проблеми, які І. Франко переживав і змушений був їх вирішувати; тонкощі духовного й душевного світу; особливості індивідуального стилю. Матеріали обидвох розділів являють Франка як непересічну особистість, розкривають широке культурно-інтелектуальне поле його діяльності, широкі контакти.

Четвертий розділ — це «Спогади про Івана Франка», до нього включено 43 мемуарні тексти Франкових сучасників, котрі висвітлюють сторінки життєтворчості письменника від його юних літ (А. Дольницький) до смерті й похорону (М. Лозинський). У спогадах віднаходимо унікальні відомості про специфіку Франкової творчості (В. Щурат), працю в різних товариствах та установах (А. Дольницький, В. Гнатюк), що випрозорюють оцінки творчого спадку (М. Грушевський), висвітлюють генезу образів та форм (В. Щурат, М. Вороний), кидають світло на особисте та сімейне життя (Т. Франко, П. Франко, А. Франко-Ключко, М. Загірня), з'ясовують колізії з Нобелівською премією (Й. Застирець), передсмертною сповіддю (Т. Галушинський), перебуванням у притулку Січових стрільців (І. Домбчевська) тощо. Спогади дають читачеві уявлення про рецепцію постаті Франка очима сучасників, і не лише українців, а й представників інших націй (Я. Каспровича, С. Вінченза, М. Неврлого).

Тож книжка «Твоїми говоритиму устами...» — по-своєму унікальне видання, яке поважно репрезентує Франкову життєтворчість і популяризує її серед найширшої читачької аудиторії. Цьому завданню слугують не лише вдало дібрані тексти, а й розкішний візуально-ілюстративний матеріал — світлини діячів науки, культури й мистецтва, архітектурних пам'яток, обкладинок та сторінок книжок, збірників і часописів. Важливу роль відіграють коментарі й пояснення до текстів. Видання дає читачеві змогу увійти в багатий внутрішній світ особистості — письменника, вченого, громадського діяча, приватної людини, збагнути, як дух часу цю особистість формує, залишає на ній свої відбитки й знаки. З матеріалів книжки виразно вимальовується постать І. Франка з яскравими профетичними рисами; постаті, котра й нині промовляє «до всіх народів і до всіх віків».

Отримано 19 липня 2022 р.

м. Львів

XXIII ФІЛОЛОГІЧНИЙ СЕМІНАР «ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА»

Семінар відбудеться 22 квітня 2023 року о 18.00.

- Тема: «Канон літературної історії України та жанрові канони».
- Матеріали семінару будуть опубліковані у виданні «Філологічні семінари», випуск 23 (голова редколегії — доктор філологічних наук, професор Михайло Кузьмович Наєнко).
- Теми доповідей просимо надсилати до 1 березня 2023 р. відповідальному редакторові видання — доктору філологічних наук, професору Ніні Іванівні Бернадській (e-mail: nbernadska@gmail.com). За темами буде складено програму семінару, яку розішлемо всім його учасникам.